

KLUBBSTARR i Dalarna

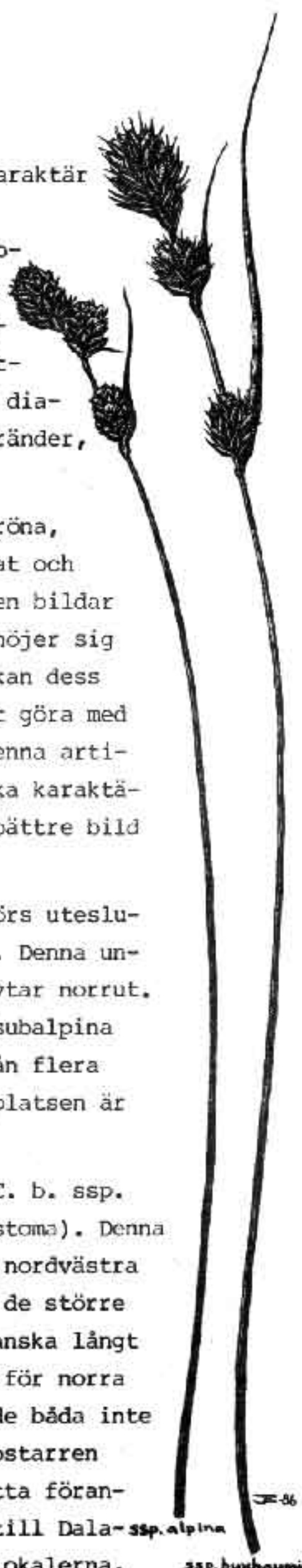
Carex b. buxbaumii resp. *C. b. alpina* - utbredning och karaktär

Det är inte alltför ofta man stöter på den ståtliga klubbstarren (*Carex buxbaumii*) i Dalarna. Den är här relativt sällsynt men förekommer spridd över större delen av landskapet. Arten är tämligen krävande och tycks vara koncentrerad till trakter med basisk berggrund, främst kalk och diabas. Dess växtplatser utgörs i regel av rikkärr eller stränder, ibland även av kalkfuktängar som förr slagits.

Klubbstarren är en riktig skönhet med sina 2-4 livligt gröna, kort cylindriska honax. Toppaxet är ofta kraftigt utformat och likt en klubba, därav namnet, med hanblommor som vid basen bildar en liten strut. Stråna kan bli över halvmeter höga och höjer sig över de 2-4 mm breda, löst tuvade bladen. Här i Dalarna kan dess utseende dock variera en del, främst på så sätt att vi har att göra med två växtgeografiskt och morfologiskt skilda raser. Med denna artikel vill jag därför belysa de bådas utbredning och typiska karaktärer, förhoppningsvis kan det bidra till att vi får en bättre bild av rasernas förhållande i landskapet.

Den i södra och mellersta Dalarna förekommande rasen utgörs uteslutande av den sydliga klubbstarren (*C. b. ssp. buxbaumii*). Denna underart finns sällsynt från Småland till Torne lpm, men avtar norrut. Speciellt i de södra fjälltrakterna kan den dock nå den subalpina regionen. I skogarna omkring Dala-fjällen är den känd från flera platser och höjdrekorde torde här vara 865 meter ö.h., platsen är ett rikkärr nära Röskåsen.

Artens nordliga underart kallas numera fjällklubbstarr (*C. b. ssp. alpina*), men har av vissa tolkats som egen art (*C. adelostoma*). Denna anses utgöra den dominerande typen i fjälltrakterna från nordvästra Dalarna och norrut. Fjällklubbstarren följer även ibland de större vattendragen ned genom skogslandet och kan då uppträda ganska långt från fjällen. Förhållandet mellan de bägge raserna måste för norra Dalarnas del anses bristfälligt känd, mycket därför att de båda inte särskiljts förr. Enligt Hylander (1966) skulle fjällklubbstarren vara den förhärskande rasen även i våra fjälltrakter. Detta föranledde Almquist och Björkman till att i 1970 års tillägg till Dala-floran anta att de tidigare, till ras osäkra klubbstarr-lokalerna, utgjordes av denna nordliga ras. Ett antal nyfynd på senare tid sätter dock detta i en aning tvivelsmål, då åtminstone jag funnit fler

J-86
ssp. alpina
ssp. buxbaumii

lokaler för den sydliga klubbstarren än för fjällklubbstarren i våra fjällskogar.

Med lite träning kan man redan på håll ana sig till en växande klubbstarrs rastillhörighet, främst genom tätheten av honax i stråtoppen. På ssp. alpina sitter de trängre, ofta är det kortare än 3 cm från det nedersta axet till toppaxet. För ssp. buxbaumii överstiger detta avstånd ofta 4 cm. Vidare kan man kika på det nedersta axets stödblåd som för den förre i regel ej når över toppaxet, medan den senares är längre. I detta sammanhang kanske bör nämnas att det även verkar vara en viss skillnad inom ssp. buxbaumii då man jämför exemplar från Dala-fjällen med låglandets. Den i norr växande typen tycks ha mindre och kortare ax.

För en säker bestämning krävs dock studier av honaxfjäll och fruktgömmen. De långa axfjälluddarna hos ssp. buxbaumii är ofta mycket typiska, men kan ha ramlat av, medan ssp. alpina har kortare nästan uddlösa fjäll. På så sätt kan den sistnämndes framkikande gröna fruktgömmen få en att tänka på något i Carex nigra-gruppen. Nedan följer en sammanställning av luppkaraktärer hämtade från Hylander (1966) och Nilsson (1986), kompletterat med studier av egna beläggexemplar.

karaktärer	c. b. buxbaumii	c. b. alpina
axfjällets udd	når över fruktgömmet	når ej över el. saknas
form	smalt, spetsigt	brett, trubbigt-kortspetsigt
fruktgömmets längd	ca 4 mm	ca 3 mm
form	elliptisk, avsmalnande	omvänt äggrund
spröt	utstickande m 2 uddar	saknas el m otydliga uddar

fruktgömmen o honaxfjäll:

ssp. buxbaumii

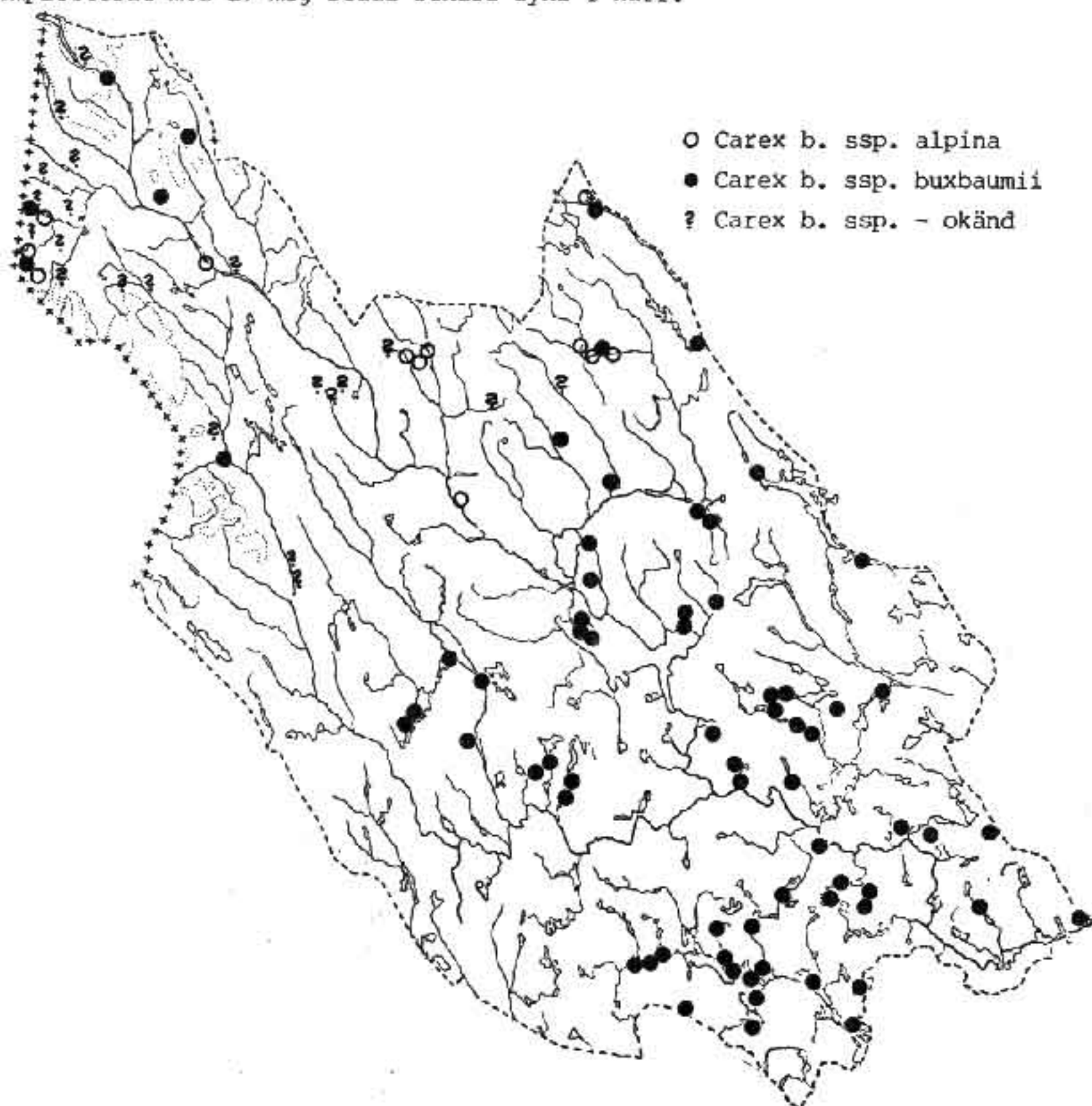
ssp. alpina

Till sist riktar jag en uppmaning till alla botanikintresserade som besöker norra och nordvästra Dalarna att hålla uppsikt efter dessa båda raser, samt att fynden rapporteras till vårt floraregister. Om Ni skulle vara osäkra på rastillhörighet tar jag gärna emot pressade exemplar för bestämning. Givetvis är det även av stort intresse att fynd av klubbstarr i övriga delar av landskapet kommer till registrets kännedom.

JAN EDELSJÖ

Utbredning i Dalarna:

Prickarna motsvarar de angivna lokalerna i Dala-floran och dess tillägg, kompletterat med av mig sedda senare fynd i norr.

Utbredning för den sydliga klubbstarren följer till stor del förekomsten av urkalk i söder, i mellersta Dalarna silurkalk, medan den i Västerdalarna och det norra skogslandet ofta följer diabasstråken. I fjällen uppträder bägge raserna i anslutning till fjällberggrundens kalkskolla, men även spridd utanför denna. Fjällklubbstarren visar också här tendens att följa vattendragen långt ner i skogslandet. Den hittills sydligaste kända lokalen i landskapet, därmed även i riket, är belägen vid Österdalälven i Älvdalen. Längre österut märks den i Rotälvens och övre delen av Oreälvens vattensystem, i nordost även i Fågelsjötrakten. Sannolikt ska fjällklubbstarren gå att finna också i de södra fjälltrakterna, eller längs Västerdalälven.

De många frågetecknen på kartan visar på det stora antal klubbstarrlokaler där rastillhörighet ännu ej är känd.

Litteratur:

Almquist, E. 1949: Dalarnes flora. Stockholm

Almquist, E. & Björkman, G. 1960: Tillägg till DF. SBT. 54:1-68.

Almquist, E. & Björkman, G. 1970: Nya tillägg till DF. SBT. 64:335-379.

Hylander, N. 1966: Nordisk kärleväxtflora II. Uppsala.

Nilsson, Ö. 1986: Nordisk fjällflora.